

თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანების საკითხი და მისი
მნიშვნელობა საქართველოსთვის

მაია მანჩხაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
საერთაშორისო ურთიერთობების დეპარტამენტის
ასისტენტ პროფესორი, საქართველო, თბილისი

აბსტრაქტი.

ევროკავშირი ევროპის სახელმწიფოების ეკონომიკური გაერთიანებაა. ამ კავშირის წევრ ქვეყნებს მსგავსი ფასეულობები და დემოკრატიული ნორმების მაღალი სტანდარტები გააჩნიათ.

თურქეთის რესპუბლიკა ერთადერთი ქვეყანაა მუსლიმური სამყაროდან, რომელმაც ღიად დააფიქსირა ევროკავშირთან ურთიერთობების სურვილი და 1959 წელს ოფიციალური განაცხადიც გააკეთა წევრობაზე.

ევროკავშირის წესდება არ ზღუდავს არცერთ ქვეყანას, გახდეს ამ გაერთიანების წევრი, თუ ეს სახელმწიფო იზიარებს ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა ფასეულობებს და აკმაყოფილებს იმ სტანდარტებს, რასაც „კოპენჰაგენის კრიტერიუმები“ მოიცავს.

ვინაიდან თურქეთის რესპუბლიკას უკვე რამდენიმე ათეული წელია უწევს დალოდება ევროკავშირის გადაწყვეტილებისათვის, თურქეთის მხრიდან გაწევრიანებაზე პასუხის დაყოვნება ხშირად აღიქმება როგორც პოლიტიკური უარი და მიზეზად არაერთი საკითხი სახელდება, მათ შორის რელიგიური განსხვავება. მაგრამ, უნდა ითქვას, რომ სულ სხვაა ის საკითხები, რომლებიც რეალურად უშლის ხელს თურქეთს გაწევრიანდეს ევროკავში-

რში. ესენია: მოსახლეობის რაოდენობა, დემოკრატიული ინსტიტუტების მშენებლობა და ადამიანის უფლებები.

თურქეთის ევოკავშირში გაწევრიანების შესაძლებლობები საკმაოდ დაბალია, მაგრამ თუ ეს გამოიწვევა მიიღო ევოკავშირმა და თურქეთი გახდა წევრი სახელმწიფო, ეს მხოლოდ დადებით გავლენას იქონიებს ამ ქვეყნის ეკონომიკურ, სოციალურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაზე.

მეზობელი სახელმწიფოს ესოდენ დიდი წინგადადგმული ნაბიჯი კი ავტომატურ რეჟიმში პოზიტიური გავლენის მქონე იქნება საქართველოსთვის: საქართველო უშუალოდ გაუმეზობლდება ევოკავშირს. ეს ფაქტი იქნება იმედის მომცემი და მკვეთრი ბიძგი ახალგაზრდა ქართული სახელმწიფოსათვის მყარად იაროს განვითარების გზაზე და რეალურად გაატაროს დაწყებული რეფორმები.

საძიებო სიტყვები: თურქეთი; ევოკავშირი; „კოპენჰაგენის კრიტერიუმები“; საქართველო.

შესავალი.

1987 წლის 14 აპრილს თურქეთმა კავშირში გაწევრიანებაზე განაცხადი შეიტანა¹. ევროპის ეკონომიკური კავშირის შეთანხმების 237-ე მუხლის თანახმად, ამის უფლება ევროპის ყველა ქვეყანას ქონდა. თურქეთის განაცხადი გადაეგზავნა დასკვნის მოსამზადებელ კომისიას, რომელმაც თავის მხრივ ეს საკითხი დეპარტამენტებს გადაუგზავნა ევოკავშირში თურქეთის გაწევრიანების შესაძლო შედეგების გამოსავლენად და ყველა საჭირო ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის შეგროვება დაავალა.

კანდიდატი ქვეყანა ევოკავშირის წევრ-ქვეყნებში არსებულ დემოკრატიისა და საერთო განვითარების ნორმებთან ახლოს უნდა ყოფილიყო. ამასთან, კომისია დარწმუნებული უნდა ყოფილიყო იმაში, რომ ახალი წევრის მიღება დამატებით პრობლემებს არ შექმნიდა. ორივე სავარაუდო შემთხვევის გაანალიზებით შემდეგი სურათი გამოიკვეთა: პირველი, თურქეთი უზარმაზარი გეოგრაფიული რეგიონი იყო, მოსახლეობით იგი წევრი-ქვეყნ-

¹ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/turkiye_en

ბის შესაბამის მაჩვენებლებს საგრძნობლად აღემატებოდა და მეორე, მისი განვითარების დონე საერთოევროპულზე შესამჩნევად დაბალი იყო. ეს ორი ფაქტორი თურქეთისათვის არასახარბიელო შედეგის მომტანი აღმოჩნდა ევროკავშირთან დაახლოების გზაზე.

კომისიის დასკვნაში, რომელიც მოამზადა 1989 წლის 18 დეკემბერს, ნათქვამი იყო, რომ „არსებულ პირობებში თურქეთთან გაწევრიანების შესახებ მოლაპარაკებების დაწყება სასარგებლო არ იქნებოდა“. კომისიამ მოიყვანა როგორც ეკონომიკური, ისე პოლიტიკური მიზეზები. ასევე, საბერძნეთსა და თურქეთს შორის დავის „ნეგატიური ეფექტი“ და „კვიპროსზე არსებული მდგომარეობა“, თუმცა, ევროკავშირი აცხადებდა, რომ უნდა გაგრძელებულიყო თურქეთთან თანამშრომლობა, ხელი უნდა შეეწყობოთ მის ევროპასთან დაახლოებისთვის, დახმარებოდნენ ქვეყანაში პოლიტიკური და ეკონომიკური მოდერნიზაციის სწრაფ დასრულებაში.

ორმხრივი თანამშრომლობა თანდათან გაღრმავდა და 1995 წლის 6 მარტს ევროკავშირმა და თურქეთის ასოციაციის საბჭომ საბაჟო კავშირის შექმნის საბოლოო ეტაპზე გადასვლისა და ფინანსური თანამშრომლობის განახლების შესახებ გადაწყვეტილება მიიღო. საბჭომ ასევე გადაწყვიტა ურთიერთობათა ახალი სფეროების ათვისება და პოლიტიკური დიალოგის გააქტიურება.

მეთოდი.

ნაშრომზე მუშაობისას ვიყენებდით თვისებრივი კვლევის მეთოდებს, კერძოდ, სამეცნიერო ლიტერატურის კონტენტ ანალიზის მეთოდით შესწავლას ანუ შინაარსობრივი ანალიზის მეთოდს. შევისწავლეთ ამ საკითხის შესახებ წამყვან მკვლევართა შრომები ქართულად, ინგლისურად და თურქულად. დამუშავების შედეგად გადმოვეცით ანალიტიკური მასალის ის ნაწილი, რაც ყველაზე საინტერესოდ ჩავთვალეთ.

შედეგები.

თურქეთის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკის წინაშე მდგარი ამოცანებიდან ევროკავშირში გაწევრიანება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა. თურქეთი უკვე წლებია უშედეგოდ

ცდილობს დაიმსახუროს ევროკავშირის წევრის სტატუსი, რაც სკეპტიკოსებს აძლევს ფართო დიკუსიის უფლებას.

არა მხოლოდ თურქი ექსპერტები, არამედ, ხშირად სხვა ქვეყნის ექსპერტებიც სრულიად არასწორად მიიჩნევენ გაწევრიანების ხელშეშლელ ფაქტორად რელიგიას. შესაძლოა რელიგიის თემა იყო ერთ-ერთი მიზეზი, რის გამოც ევროპული თანამეგობრობა თავს იკავებს, მის რიგებში შემოიყვანოს მუსლიმური სახელმწიფო, მაგრამ, უმთავრესი მიზეზი, ვფიქრობთ, თურქეთის მოსახლეობის რაოდენობაა. მისი რიცხოვნობის საკითხი ძალზედ აფიქრებს ევროკავშირის ხელმძღვანელებს, ვინაიდან გაწევრიანების შემთხვევაში, თურქეთის ხელში მნიშვნელოვანი ბერკეტები აღმოჩნდება, გავლენა იქონიოს ევროკავშირის გადაწყვეტილებებზე. ევროკავშირის დამფუძნებელი ძირძველი ევროპული ქვეყნები კი არ დაუშვებენ, მათ მგაიერ გადაწყვეტილება მიიღოს თურქეთმა.

ვფიქრობთ, თურქეთის მოსახლეობის რაოდენობა რომ არ აღემატებოდეს საშუალო ევროპული სახელმწიფოს რაოდენობას, ევროპა არ შეუშინდებოდა ექსპერიმენტს და თურქეთი უკვე ევროკავშირის წევრი ქვეყანა იქნებოდა. მაგრამ, თუ მაინც დადგება ეს ფაქტი, ეს იქნება უდიდესი მნიშვნელობის მქონე მოვლენა, როგორც თავად თურქეთის, ასევე, მეზობელი საქართველოს რესპუბლიკისთვისაც.

დისკუსია.

ევროპის კავშირის ფესვები პარიზის 1952 წლის ხელშეკრულებიდან მოდის, რომლითაც „ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანება“ დაფუძნდა. მასში დამფუძნებელ წევრებად შევიდნენ ბელგია, გერმანია, იტალია, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები და საფრანგეთი. 1957 წელს ექვსმა დამფუძნებელმა ქვეყანამ ხელი მოაწერა „რომის ხელშეკრულებას“, რომლის საფუძველზეც 1958 წელს შეიქმნა „ევროპის ეკონომიკური გაერთიანება“ და „ევროპის გაერთიანება ატომური ენერჯის დარგში“. შემდგომში სამივე ამ გაერთიანებას ეწოდა „ევროპის თანამეგობრობა“.

1993 წლის 1 ნოემბრიდან ევროპულ გაერთიანებას უკვე ვიცნობთ ევროკავშირის (ეკ) სახელით. მისი შექმნის მიზანს „რომის ხელშეკრულება“ შემდეგნაირად ხსნის:

მუხლი 2. გაერთიანება მიზნად ისახავს საერთო ბაზრის დაარსებითა და წევრი ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის შეჯერებით გაერთიანების სივრცეში ჰარმონიული ეკონომიკური საქმიანობის უწყვეტი და გაწონასწორებული გაფართოების, სტაბილურობის ამაღლების, ცხოვრების დონის გაუმჯობესებისა და გაერთიანების წევრ ქვეყნებს შორის უფრო მჭიდრო ურთიერთობების დამყარების უზრუნველყოფას (ალექს, რ, 2002: 7).

რომის ხელშეკრულების მიხედვით, ევროკავშირში გაწევრიანების უფლება აქვს ევროპის ნებისმიერ სახელმწიფოს, რომლისთვისაც მისაღებია მათი ფასეულობები და აკმაყოფილებს დემოკრატიის ნორმებს. ე.წ. „კოპენჰაგენის კრიტერიუმების“ მიხედვით საჭიროა „კანდიდატმა ქვეყანამ მიაღწიოს ინსტიტუტების სტაბილურობას, რომლებიც დემოკრატიის, კანონის უზენაესობის, ადამიანის უფლებების პატივისცემისა და უმცირესობების უფლებების დაცვის გარანტი იქნება“.

ყველაზე მეტად ფასეული, რაც ევროკავშირმა შეიმუშავა მისი არსებობის განმავლობაში, არის საზღვრების თავისუფალი გადალახვის პრინციპი ანუ წევრ ქვეყნებს შორის საქონლის, მუშახელის, მომსახურებისა და კაპიტალის თავისუფალი გადაადგილება – ე.წ. „ოთხი თავისუფლება“. შიდა საზღვრების თავისუფალ გადალახვას 1995 წელს ხელმოწერილი „შენგენის ხელშეკრულება“ არეგულირებს.

ეკ-ის შექმნიდან დღემდე მრავალი ქვეყანა გამოთქვამს მასთან მჭიდრო ურთიერთობის სურვილს. თავად ევროკავშირის ხელმძღვანელობაც ინტენსიურად მუშაობს გაფართოების შემდგომ პერსპექტივებზე, რომლის ერთ-ერთი კარგი მაგალითიც 2004 წელს მისი კიდევ 10 წევრით გაზრდა იყო.

თურქეთ-ევროკავშირის ურთიერთობების დასაწყისი

რაც შეეხება თურქეთთან ურთიერთობებს, საკითხი ცოტა სხვაგვარადაა და უამრავი სპეციფიკურობით ხასიათდება; თურქეთს უკვე მრავალი წელია კარს არ უღებენ ევროპის ერთა თანამეგობრობაში. ყველაფერი კი იმით დაიწყო, რომ ევროპის ეკონომიკური კავშირის შექმნიდან მალევე, 1959 წლის ივლისში, თურქეთმა კავშირში გაწევრიანებაზე პირველი განაცხადი გააკეთა. იმავე წელს კავშირმა მას ასოცირებული ურთიერთობა შეს-

თავაზა. ორმხრივი მოლაპარაკებები 1963 წლის 12 სექტემბერს „ანკარის შეთანხმების“ („თურქეთის რესპუბლიკასა და ევროპის ეკონომიკურ კავშირს შორის ასოციაციის შექმნის შესახებ“) ხელმოწერით დასრულდა. ამ შეთანხმებით დაიწყო თურქეთ-ევროკავშირის ურთიერთობების ისტორია. შეთანხმება ძალაში 1964 წლის 1 დეკემბერს შევიდა (თურქეთის საგარეო პოლიტიკა, 2014: 126).

„ანკარის შეთანხმება“ მოიცავდა საბაჟო კავშირის შექმნის გეგმას, რაც მხარეებს ეკონომიკურ და სავაჭრო სფეროებში დაახლოებდა. ამავე დროს, კავშირი თურქეთს ფინანსურად უნდა დახმარებოდა, რისთვისაც სპეციალური პროტოკოლები უნდა შემუშავებულიყო (მანჩხაშვილი, 2014: 58).

პირველი ფინანსური პროტოკოლი, რომელიც 1963-1970 წლებს მოიცავდა, ევროპის ეკონომიკურმა კავშირმა თურქეთს 157 მილიონი ეკიუს რაოდენობის სესხი გამოუყო. უკვე 1972 წელს, კავშირის წილი თურქეთის იმპორტში 1963 წელთან შედარებით 29%-დან 42%-მდე გაიზარდა. მეორე და მესამე ფინანსურ პროტოკოლს 1970 და 1977 წლებში მოეწერა ხელი. 1970 წლის 23 ნოემბერს ხელი მოეწერა ასევე დამატებით პროტოკოლს, რომელიც საბაჟო კავშირის შექმნისაკენ წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო.

შეთანხმების მიხედვით, ევროპის ეკონომიკურ კავშირს თურქეთთან იმპორტზე ტარიფები და რაოდენობრივი ბარიერები უნდა გაეუქმებინა. დამატებითი პროტოკოლი კი მხარეებს შორის ადამიანური რესურსების თავისუფალი გადაადგილების საშუალებასაც იძლეოდა. სწორედ ამიტომ, საფუძველი ჩაეყარა თურქულ მიგრაციულ პროცესებს ევროპის ქვეყნებისაკენ.

დამატებითმა პროტოკოლმა თურქეთის სოფლის მეურნეობის იმპორტს ეკონომიკური კავშირის ქვეყნებში მნიშვნელოვანი უპირატესობა მოუტანა. მაგალითად, 1971 წელს ამ ურთიერთობების ისტორიაში ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა; თურქეთის სოფლის მეურნეობამ 92%-იანი სარგებელი მიიღო. მიუხედავად იმისა, რომ კავშირის რამოდენიმე ქვეყანა მნიშვნელოვანი რაოდენობით აწარმოებს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციას, მაგალითად, საბერძნეთი, პორტუგალია და ესპანეთი, თურქეთი კავშირის წევრ ხმელთაშუაზღვისპირა ქვეყნებთან პრ-

ეფერენციული სავაჭრო შეთანხმების ფარგლებში, ერთ-ერთ პრივილეგიურულ სავაჭრო პარტნიორად რჩება.

1980-83 წლებში თურქეთის ურთიერთობები ევროკავშირთან საგრძნობლად გაფუჭდა. სამხედრო გადატრიალების გამო ევროპის ეკონომიკურმა კავშირმა თურქეთთან ურთიერთობების გაყინვა და მეოთხე ფინანსური პროტოკოლის დაბლოკვა გადაწყვიტა. ურთიერთობების დარეგულირება მხოლოდ 1983 წელს სამოქალაქო ხელისუფლების აღდგენისა და ეკონომიკის სფეროში რეფორმების დაწყების შემდეგ გახდა შესაძლებელი. თუმცა, მეოთხე ფინანსური პროტოკოლის დამტკიცება მაინც შეფერხდა (მანჩხაშვილი, 2014: 59).

1995 წლის 13 დეკემბერს გადაწყდა საბაჟო კავშირის შექმნა. ეს შეთანხმება ძალაში შევიდა 1996 წლის 1 იანვარს. ინსტიტუციურ დონეზე კი შეიქმნა საკონსულტაციო ორგანო - საბაჟო კავშირის ერთობლივი კომიტეტი. თურქეთში ეს ფაქტი მნიშვნელოვან მოვლენად მიიჩნიეს. 1995 წელს პრემიერ-მინისტრმა თანსუ ჩილერმა ბრიუსელიდან დაბრუნების შემდეგ, საზეიმოდ განაცხადა: „თურქეთმა ხელი მოაწერა ისტორიულ შეთანხმებას ევროკავშირთან“ (ბატიაშვილი, 2000: 8). თურქეთში ამბობდნენ, რომ თანსუ ჩილერმა გააკეთა ის, რაც თავის დროზე მოიმოქმედა ათათურქმა, როდესაც მან აზიური და ამასთან, მუსლიმური ქვეყნის გზა მიმართა პარიზისაკენ და მთელი ევროპისაკენ.

ამავე დროს, ევროკავშირის ერთ-ერთი წარმომადგენელი ალენ ჟუპე აცხადებდა - ევროკავშირის აზრით, თურქეთში მიღწეული პროგრესი არაა საკმარისი, რადგანაც ქვეყანაში ისევ ადგილი აქვს ადამიანის უფლებების დარღვევას, იკრძალება გაზეთების გამოცემა, იდეენებიან ჟურნალისტები და ინტელიგენციის წამომადგენლები, ციხეში სხედან დეპუტატები თურქეთის პარლამენტის ე.წ. საზოგადოებრივი დემარშის გამო.

შენიშვნების არსებობის მიუხედავად, ანკარა კმაყოფილებას გამოთქვამდა; თურქული პრესა წერდა, რომ საბაჟო კავშირის ხელმოწერის შემდეგ მკვეთრად გამოცოცხლდა ფინანსურ-ეკონომიკური ცხოვრება. ამასთან, თურქეთში აღნიშნავდნენ, რომ თავს არ იტყუებდნენ ფუჭი იმედებით და რომ მატერიალური დახ-

მარება ქვეყანას თავისთავად წაიყვანდა ევროკავშირისაკენ. ამისათვის კი თურქეთს რეფორმები უნდა გაეგრძელებინა.

საბაჟო კავშირის ძალაში შესვლის შემდეგ თურქეთმა ევროკავშირიდან სამრეწველო პროდუქციის იმპორტზე ყველა ტარიფი გააუქმა. აიკრძალა პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის გაზრდისათვის სახელმწიფო სუბსიდიების გამოყოფა. ამის გასაკონტროლებლად შეიქმნა სპეციალური ორგანო. თუმცა, დასაშვები იყო თურქეთის დაბალგავითარებული რეგიონების ეკონომიკური განვითარების ხელშესაწყობად დახმარება.

თურქეთის კანონმდებლობა სახელმწიფო მონოპოლიებთან მიმართებაში უნდა დახვეწილიყო, რაც თურქეთსა და ევროპის კავშირის ქვეყნებში წარმოებული პროდუქციის მიმართ დისკრიმინაციის დაუშვებლობას გულისხმობდა. უახლოესი წლების განმავლობაში თურქეთის მხრიდან ეკონომიკური ურთიერთობების ხელისშემშლელი ბარიერები უნდა მოშლილიყო.

საბაჟო კავშირის შექმნის შემდეგ, 1996 წელს, თურქეთის იმპორტი ევროკავშირის ქვეყნებიდან წინა წლებთან შედარებით 34,7%-ით იყო გაზრდილი და 11,477 მილიარდი დოლარით განისაზღვრა. ევროკავშირის ქვეყნებიდან იმპორტი 52,9% იყო, ხოლო თურქეთის ექსპორტი 49,5%.

საბაჟო კავშირის შექმნით და თურქეთთან დაახლოებით ევროკავშირმა ისლამურ სამყაროს უჩვენა, რომ ინტეგრაციისათვის რელიგიური განსხვავება ხელისშემშლელი ფაქტორი არაა. ეს მნიშვნელოვანი მომენტი იყო თურქეთისათვის, ვინაიდან ხშირად საუბრობდნენ ცივილიზაციათა სხვაობაზე, რომ თურქეთი განსხვავებული კულტურის ქვეყანაა და ის უფრო საფრთხეს წარმოადგენს ევროპისათვის. ცნობილი ამერიკელი მეცნიერის სემუელ ჰანტინგტონის „ცივილიზაციათა შეჯახების“ თეორიის გამოქვეყნების შემდეგ ეს დავა უფრო ინტენსიური გახდა. ამ თეორიის მიხედვით თურქეთის პოლიტიკური ორიენტაცია არ შეესაბამება ქვეყნის მოსახლეობის კულტურულ ნორმებს, თურქეთი ამ მხრივ გახლეჩილ ქვეყანას წარმოადგენს და მისი ე.წ. ფეთქებადსაშიშ რეგონებთან სიახლოვის გარდა, თავად ქვეყანაშიც არამყარი ვითარებაა, რომელიც ნებისმიერ დროს შეიძლება უთანხმოებაში გადაიზარდოს.

1996 წელს ორმხრივ ურთიერთობებში უსიამოვნო მომენტი გაჩნდა; თურქეთს დაეძაბა ურთიერთობა საბერძნეთთან, რამაც ევროკავშირთან ურთიერთობებზეც იქონია გავლენა. 1996 წლის 15 ივლისს გენერალური საქმეების საბჭომ მიიღო MEDA-ს პროგრამაში გათვალისწინებული პროექტები ხმელთაშუაზღვის 12 სახელმწიფოსთვის, მათ შორის თურქეთისთვისაც. მაგრამ, იმავე წლის 19 სექტემბერს ევროპარლამენტის რეზოლუციით დაიბლოკა თურქეთში მათი განხორციელების იდეა. ეს რეზოლუცია ძირითადად განპირობებული იყო თურქეთში ადამიანის უფლებების სფეროში არსებული ვითარებით. ჟაკ სანტერის ხელმძღვანელობით ევროკომისიის მიერ შემუშავებული დოკუმენტი „პროგრამა 2000 წლისათვის“ ფაქტობრივად თურქეთს ევროკავშირის გაფართოების პროცესიდან გამორიცხავდა, მიუხედავად იმისა, რომ აღიარებდა საბაჟო კავშირის დამაკმაყოფილებელ მუშაობას და თურქეთის შესაძლებლობას პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სფეროებში ევროკავშირის ნორმების შესრულების შესახებ.

მანამდე კი იყო 1997 წლის 12 დეკემბრის ლუქსემბურგის სამიტი: თურქეთი ამ სამიტზე კანდიდატ-ქვეყნად დასახელებას ელოდა, მაგრამ უარყოფითმა შედეგმა თურქეთის ოფიციალური პირების უკმაყოფილება გამოიწვია. პოლიტიკური ელიტაში აღაპარაკდნენ ევროპასთან ურთიერთობების შენელებაზე. ლუქსემბურგის სამიტის შემდეგ ევროკავშირის ლიდერებისათვის გამართულ სადილზე თურქეთის პრემიერ-მინისტრმა მესუთ ილმაზმა მიპატიჟება არ მიიღო და ღიად გამოხატა უკმაყოფილება. მან გერმანიის მაშინდელ კანცლერს ჰელმუტ კოლს ანტითურქულ განწყობილებაში დასდო ბრალი, რამაც ორ ქვეყანას შორის დიპლომატიური კრიზისი გამოიწვია.

სავსებით გასაგებია საბერძნეთის წინააღმდეგობა თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანებაზე, ხოლო გერმანიის წინააღმდეგობა თურქეთის კანდიდატურის მიმართ ძირითადად განპირობებული იყო გერმანიაში თურქი მიგრანტების მოზღვავეებით. თურქული დიასპორა გერმანიაში უკვე რამდენიმე მილიონს აღწევდა და გერმანიას გარკვეულ შიდა პრობლემებს უქმნიდა.

გერმანიაში თურქი მიგრანტების შესვლის პროცესს საფუძველი ჩაეყარა 1961 წელს დადებული ორმხრივი შეთანხმებით. მას შემდეგ რაც გერმანიაში შავ მოსამსახურეებზე მოთხოვნა გაიზარდა, ქვეყნის მთავრობამ განვითარებად ქვეყნებიდან იაფი მუშახელის მიზიდვა გადაწყვიტა და ღია კარის პოლიტიკის შესახებ განაცხადა. ამას მოჰყვა თურქეთთან ხელშეკრულების გაფორმება, რომლის მიხედვითაც თურქი მუშები დროებით სამუშაოდ გაიგზავნებოდნენ დასავლეთ გერმანიაში. დაიწყო თურქი მუშახელის უწყვეტი გასვლის პროცესი არა მხოლოდ გერმანიაში, არამედ მთელ ევროპაში. დროებით გასული მუშახელის ევროპაში ყოფნამ მუდმივი ხასიათი შეიძინა.

XX საუკუნის ბოლოსა და XXI საუკუნის დამდეგისათვის ევროპის 10 ქვეყანა 3 116 860 თურქ ემიგრანტს ითვლიდა (არალეგალურად გადასული მუშახელის გარდა) (მანჩხაშვილი, 2014: 68).

არაოფიციალურ საუბრებში ევროპის სახელმწიფოთა ლიდერები თურქეთისა და ევროპის სახელმწიფოების რელიგიურ განსხვავებაზე ამახვილებენ ყურადღებას. ერთ-ერთი ევროპელი, ვინც ამის შესახებ ღიად თქვა, იყო საფრანგეთის პრეზიდენტის ყოფილი მრჩეველი ჟაკ ატალი, რომელმაც განაცხადა, რომ თურქეთის ევროკავშირში შესვლის ძირითადი ხელისშემშლელი მიზეზი რელიგიური განსხვავება – ისლამია. ოფიციალურად მსგავსი პოზიცია არ გჟღერებულა.

ხშირად დავის საგანი ხდება თავად ტერმინი ევროპაც; იგი მხოლოდ გეოგრაფიული ტერმინია თუ საერთო ფასეულობების მატარებელი გაერთიანება. მეორე განსაზღვრების შემთხვევაშიც თურქეთის ადგილს „ქრისტიანულ კლუბში“ ხშირად ვერ ხედავენ. ამ საკითხის ირგვლივ დავა კიდევ უფრო აქტუალური გახდა XX საუკუნის 90-იანი წლების მეორე ნახევრიდან, მაშინ როცა თურქეთის ხელისუფლებაში პროისლამური მიმართულების ძალები მოვიდნენ. ეს ევროპას აიძულებდა კიდევ ერთხელ დაფიქრებულიყო, სანამ გადაწყვეტილებას მიიღებდა (მანჩხაშვილი, 2014: 687).

თურქეთის პრეზიდენტი თურგუთ ოზალი მიზეზს მუს-ლიმოზაში ხედავდა. ის აღნიშნავდა, რომ თურქეთის ეკ-ში არ მიღების ჭეშმარიტი მიზეზი ისლამში მდგომარეობდა.

ევროკავშირის მორიგი სამიტი 1998 წლის 15-16 ივნისს გაიმართა კარდიფში. კარდიფის სამიტის გადაწყვეტილება შედარებით რბილ ტონში იქნა მიღებული, მაგრამ თურქეთისთვის ის მაინც უარს ნიშნავდა. ამ სამიტის უმთავრესი შედეგი ევროკავშირის კომისიის მიერ შემუშავებული „ევროპული სტრატეგიის“ დამტკიცება იყო.

1998 წლის სექტემბერში ეკ კომისიასა და თურქეთის ხელისუფლებას შორის „ევროპული სტრატეგიის“ განხორციელების დეტალების გასარკვევად პირველი ტექნიკური დისკუსია გაიმართა, რამაც თანამშრომლობისათვის თურქეთის მზადყოფნა დაადასტურა.

ანკარა აღნიშნავდა, რომ თურქეთ-ევროკავშირის ურთიერთობებში ევროკავშირის მომავალი სამიტი გადაწყვეტი მნიშვნელობის იქნებოდა. მართლაც, დამაბული ურთიერთობების ფონზე, მდგომარეობა დადებითისაკენ შემობრუნდა. ამ სამიტზე - 1999 წლის 10 დეკემბერს, თურქეთი, სხვა ქვეყნებთან ერთად, ევროკავშირში გაწევრიანების სრულუფლებიან კანდიდატად აღიარეს. ამის შემდეგ პრემიერ-მინისტრი ბიულენთ ეჯვეითი ჰელსინკში გაფრინდა ოფიციალურ ვახშამზე. ის დიდხანს ელოდა კანდიდატი ქვეყნის პრემიერ-მინისტრის რანგში მიეღო მიწვევა. ევროკავშირის ამ გადაწყვეტილებას მიესალმა აშშ-ის მაშინდელი პრეზიდენტი ბილ კლინტონი.

თურქეთმა ქვეყანა-კანდიდატის მანდატით აიღო ვალდებულებები, რომელსაც ის განახორციელებდა. მათ შორის იყო ოთხი ქურთული წარმოშობის ქალბატონის გათავისუფლება. 2004 წელს თურქეთის მეჯლისმა მიიღო გადაწყვეტილება და ათწლიანი პატიმრობიდან გაათავისუფლა ორხან დოგანი, ჰათივ დიკოლი, სალჰიმ სადაკი და სახაროვის პრემიის ლაურეატი ლეილა ზანე.

2004 წელს ევროკავშირის გაფართოების შემდეგ ისევ განახლდა საუბარი თურქეთის გაწევრიანების შესაძლებლობაზე, მაგრამ ევროპის ქვეყნებს შორის ვერ ხდება პოზოციების შეჯ-

ერება, მათი განსხვავებული დამოკიდებულების გამო. მაგალითად, გერმანიის მთავრობაში ადმიანთა უფლებებზე პასუხისმგებელმა და თურქეთ-გერმანიის მეგობრობის ჯგუფის ხელმძღვანელმა კლაუდია როზიმ განაცხადა, რომ დაიცავს თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანების იდეას, რადგანაც გერმანიას სჭირდება ძლიერი თურქეთი.

ანგელა მერკელმა, როცა ის გერმანიის კანცლერი გახდა, თავის ევროპული ტურნე საფრანგეთით დაიწყო (2005 წლის ნოემბერი). მან პირველი ოფიციალური შეხვედრა გამართა პრეზიდენტ ჟაკ შირაკთან. მოლაპარაკების შემდეგ გამართულ პრესკონფერენციაზე იგი თურქეთსაც შეეხო და აღნიშნა, რომ თურქეთის ევროკავშირთან ურთიერთობა ძალიან მნიშვნელოვანია, მაგრამ მისი აზრით, მოლაპარაკებები მის გაწევრიანებასთან დაკავშირებით ხანგრძლივი აღმოჩნდება. გერმანიის მხარე დიდი სიფრთხილით ეკიდება ამ საკითხს.

აშშ ასევე მხარს უჭერს თურქეთის გაწევრიანებას ევროკავშირში. თურქეთისათვის მისი მხარადაჭერა მეტად მნიშვნელოვანია. აშშ-ის პრეზიდენტი ჯორჯ ბუში (უმცროსი) თურქეთის შესახებ აღნიშნავდა, რომ თურქეთი ევროპის ძალაა და რომ თურქეთის წევრობა ამავდროულად ისლამსა და დასავლეთს შორის ურთიერთობების წინსვლისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის მოვლენა იქნებოდა.

დიდი ბრიტანეთი ასევე თანახმაა თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანების თაობაზე.

საინტერესოა მსოფლიო ბანკის ზოგიერთი მონაცემიც, რომლის მიხედვითაც თურქეთის ეკონომიკა ევროპის არაერთი ქვეყნის ეკონომიკაზე დიდია. მაგალითად, სტამბოლის ეკონომიკა ბევრად აღემატებოდა ევროკავშირის 4 ახალი წევრი ქვეყნის ანალოგიურ მონაცემებს, იგი 9-ჯერ მეტი იყო იგივე ბულგარეთის ეკონომიკაზე.

მონაცემები თურქეთის ეკონომიკის დიდი პერსპექტივებზე მეტყველებს. მაგრამ, ესოდენ დიდი ეკონომიკური პოტენციის ქონის პირობებშიც შედარებით არადადამაკმაყოფილებლად ჩანდა მიღწევები დემოკრატიის სფეროში გატარებული რეფორმების თვალსაზრისით.

ევროკავშირში გაწევრიანების რეალური ხელისშემშლელი ფაქტორები

თურქეთის ევროკავშირში მიღების ერთ-ერთ მთავარ შემავერხებელ ფაქტორად არაოფიციალურად ასახელებენ მოსახლეობის რაოდენობას. ამ ეტაპზე მისი რაოდენობა დაახლოებით 75-80 მილიონით განისაზღვრება. დემოგრაფიული სურათის შესწავლის საფუძველზე, თურქეთში უახლოეს მომავალში ვარაუდობენ მოსახლეობის რაოდენობის გაზრდას. ზრდის ახლანდელი ტემპის შენარჩუნების შემთხვევაში მისი რაოდენობა უახლოეს ათ წელიწადში შესაძლოა 100 მილიონს მიუახლოვდეს. თურქეთი ასეთ შემთხვევაში იქნება ყველაზე მჭიდროდ დასახლებული ქვეყანა ევროპის სივრცეში. მაგრამ, მისი ამჟამინდელი რაოდენობაც კი შემამოთხებელია ევროკავშირის ხელმძღვანელობისათვის. კავშირში გაწევრიანების შემთხვევაში მოსახლეობის რაოდენობის მიხედვით თურქეთი მოიპოვებს უფლებას, გავლენა იქონიოს ევროკავშირის გადაწყვეტილებაზე, კვოტების რაოდენობის მიხედვით. ევროპის ქვეყნებს კი თურქეთისათვის ამ უფლების მინიჭება (ათი კვოტის ფლობა) არ სურთ. ევროპა ასე ადვილად ვერ შეეგუება მისთვის ამხელა ბერკეტების გადაცემას.

თურქეთისათვის მიულოდნელობებით აღსავსე იყო 2004 წლის ევროკავშირის ბრიუსელის სამიტი. ამ სამიტმა, თავის მხრივ, ევროპას ახალი საზღვრები და ახალი პოლიტიკური რეალობა შესთავაზა და ამ რეალობაში თურქეთის ადგილი და როლი არ იყო ისეთი მნიშვნელოვანი, როგორსაც მოელოდნენ ანკარაში. თურქეთში მტკივნეულად აღიქვეს მასში კვიპროსის ბერძნული ნაწილის გაწევრიანება (2002 წლის თურქეთისადმი ევროკავშირის მოთხოვნათა ახალი პაკეტი მოიცავდა კვიპროსის დამოუკიდებლობის აღიარებას, რომელიც დღემდე არაა დაკმაყოფილებული), ვინაიდან ამ შემთხვევაში საბერძნეთს ერთით მეტი ხმის უფლება ექნება კავშირში თურქეთის წინააღმდეგ.

გაფართოების შემდეგ საინტერესო განცხადება გააკეთა ევროკავშირის საერთო ბაზრის კომისარმა. მან აღნიშნა, რომ აღმოსავლეთ ევროპის რამდენიმე ქვეყანა (ბელორუსი, მოლდოვა, უკრაინა) და თურქეთი შესაძლოა კანდიდატების სიიდან საერ-

თოდ გამორიცხონ. ევროკავშირის სხვა წარმომადგენლების მაშინდელი განცხადებით კი, მას შემდეგ რაც 2007 წელს კავშირში ბულგარეთსა და რუმინეთს მიიღებენ (მოლაპარაკებები მიდიოდა ხორვატიის გაწევრიანებაზეც), ევროგაერთიანება დაახლოებით 10-15 წელი აპირებს შეისვენოს და აწონ-დაწონოს მომავალი.

მიუხედავად იმისა, რომ თურქეთი კანდიდატი ქვეყანაა, ჯერ კიდევ არაა მიღებული პოლიტიკური გადაწყვეტილება მისი ევროკავშირში გაწევრიანების თაობაზე. ქვეყანაში მიმდინარე წარმატებული დემოკრატიული ცვლილებები ეკონომიკის, განათლების, სამართლისა და სხვა სფეროებში, ვერ წყვეტს თურქეთის ევროპასთან გაიგივების, ევროპის ერთიან ცივილიზაციამში მისი მოაზრების საკითხს.

ევროკავშირსა და თურქეთს შორის მოვლენათა ამგვარმა განვითარებამ არაერთ თურქ სახელმწიფო მოღვაწეს სკეპტიკური განცხადების გაკეთებისკენ უბიძგა. მაგალითად, 2002 წელს მეჯლისის თავმჯდომარემ ომერ იზგიმ განაცხადა, რომ თურქეთს ევროკავშირის გარდა სხვა არეალშიც გააჩნია ალტერნატივა.

თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანების ერთ-ერთ ხელისშემშლელ საკითხად სახელდება კვიპროსის პრობლემაც. იგი გაცდა თურქეთ-საბერძნეთის ურთიერთობების სფეროს და საერთაშორისო განხილვის საგნადაა ქცეული.

ევროკავშირის მხრიდან მუდმივად კეთდება აქცენტი, რომ მეზობლებთან ურთიერთობების სამხედრო წესით მოგვარება არ შეესაბამება ევროპულ ნორმებს. არადემოკრატიულად აღიქმება თურქეთის მხრიდან კვიპროსის ბერძნული ნაწილის არაღიარება.

კვიპროსის საკითხი გამწვავდა მას შემდეგ, რაც 1974 წელს ამბოხებულმა ეროვნულმა გვარდიამ საბერძნეთის მმართველ სამხედრო ხუნტასთან შეთანხმებით გადააყენა კვიპროსის რესპუბლიკის პრეზიდენტი, არქიეპისკოპოსი მაკარიოსი და მთელი კუნძულის საბერძნეთის შემადგენლობაში შეყვანა გადაწყვიტა. საპასუხოდ თურქეთმა მის ჩრდილოეთ ნაწილში გადასხა ჯარი. ამის შემდეგ თურქეთი უფრო მყარად ცდილობს აქ დამკვიდრებას. მოხდა მოსახლეობის იძულებით გაცვლა: სამხრეთ ნაწილში მცხოვრები 45-65 ათასი თურქი გადავიდა თურქეთის მიერ

დაკავებულ ჩრდილოეთის მიწაზე. გაიყო თვით დედაქალაქი ნიუჯორკი.

კუნძულის გაყოფის გეგმა ადრევე იყო შემუშავებული. არსებობდა კვიპროსის საბერძნეთთან (ენოზისის) და თურქეთთან (ათაქსიმას) მიერთების გეგმებიც. „ენოზისის ვარიანტს“ დაუპირისპირდა თურქული ნაციონალიზმი ე.წ. „ათაქსიმას მეთოდით“. ამით გამოიხატა ექსპანსიონისტური დამოკიდებულება კვიპროსისადმი, რომელიც მიზნად ისახავდა კუნძულის ტერიტორიის ორ ნაწილად გაყოფას – ბერძნებისათვის და თურქებისათვის გავლენის სფეროების შესაბამისად, რასაც შემდეგში უნდა მოყოლოდა ორი სახელმწიფოს შექმნა, რომელიც დასრულდებოდა თურქეთთან და საბერძნეთთან გაერთიანებით ან მომხდარიყო ფედერაციულ საფუძველზე მოწყობა სახელმწიფოებრივი „თვითმყოფადობის“ პრინციპებით.

კუნძულის თურქული თემის ხელმძღვანელობამ 1983 წელს გამოაცხადა „ჩრდილოეთ კვიპროსის თურქული რესპუბლიკა“. იგი არ ცნო არცერთმა ქვეყანამ, გარდა თავად თურქეთისა. გაერომ კი მის მიმართ საერთაშორისო ეკონომიკური სანქციები შემოიღო.

ხანგრძლივი მოლაპარაკებების შემდეგ მოხდა შეთანხმება, რომ ეს საკითხი საერთაშორისო სამართლის ნორმების მიხედვით მოგვარებულიყო; რაც გულისხმობდა კუნძულზე მოსახლეობის აზრის შესწავლას ანუ დანიშნულიყო საერთო-სახალხო რეფერენდუმი და გამოკითხვის შედეგების მიხედვით დარეგულირებულიყო საკითხი. თუმცა კვიპროსის ბერძნული ნაწილის ევროკავშირში გაწევრიანება უკვე გადაწყვეტილი იყო. როგორც არაერთი ექსპერტი მაშინ ამბობდა, კვიპროსის თურქულ ნაწილს კარგი საშუალება ეძლეოდა გამხდარიყო ცივილური საზოგადოების ნაწილი.

რეფერენდუმი დაინიშნა 2004 წელს. შედეგები იყო ისეთი, როგორსაც მოელოდა საერთაშორისო საზოგადოება: კვიპროსის ბერძნულ ნაწილს არ სურდა თურქულ ნაწილთან გაერთიანება, რადგან ეს მათ დამატებით პრობლემებს შეუქმნიდა. ხოლო თურქულმა ნაწილმა კი თავად განაცხადა უარი გაერთიანებაზე. კვიპროსის პრობლემის დარეგულირების უნიკალური შესაძლებლ-

ობა არ იქნა გამოყენებული. კვიპროსის გაერთიანებით თურქული მოსახლეობის დიდ ნაწილს ეკონომიკური განვითარების ფართო შესაძლებლობები მიეცემოდა. ასე რომ, 2004 წელს 1 მაისს კვიპროსის მხოლოდ ბერძნულმა ნაწილმა იზეიმა ევროკავშირში გაწევრიანება.

მორიგი საკითხი, რომელიც თურქეთ-ევროკავშირს შორის მუდმივი დავის თემაა, გახლავთ თურქეთში დემოკრატიის სტანდარტების დამკვიდრება და თურქეთის საკანონმდებლო ბაზის ევროპულ კანონმდებლობასთან ჰარმონიაში მოყვანა.

ერთ-ერთი ბოლო რეფორმების პაკეტის ინიცირება პრეზიდენტ რ. თ. ერდოგანის ინიტიატივით მოხდა და მის განხორციელებას მხარი დაუჭირა მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა 2010 წლის 12 სექტემბერს გამართულ რეფერენდუმზე. რ. თ. ერდოგანმა მას „თურქული დემოკრატიის“ გამარჯვება უწოდა და აღნიშნა, რომ ახალი ერა დაიწყო ქვეყნის ცხოვრებაში. რეფორმები შეეხო კონსტიტუტიას, სამხედროთა გავლენის შესუსტებას, რამაც ძალიან დიდი დავები გამოიწვია ქვეყნის შიგნით, საკონსტიტუციო სასამართლოს და სხვა არაერთ სფეროს. ევროკავშირის წარმომადგენლები ღიად გამოთქვამდნენ კმაყოფილებას გატარებული რეფორმების გამო და იმედს გამოთქვამდნენ, რომ რეფორმები შეუქცევადი ხასიათის იქნება და უფრო საფუძვლიანად შეეხება ისეთ საკითხებს, როგორცაა ადამიანის უფლებები, დემოკრატიული არჩევნები, კონსტიტუციის სხვა მუხლები, მაგალითად ეროვნების საკითხის თემატიკა და სხვა.

თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანების მნიშვნელობა საქართველოსთვის:

თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანება უდიდესი მნიშვნელობის მოვლენა იქნება ამ ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ეს ფაქტი, ასეთის დაშვების შემთხვევაში, ასევე დიდ გავლენას მოახდენს ევროკავშირის ცხოვრებაზე: თურქეთი გახდება გადაწყვეტილების მიმღები ერთ-ერთი სახელმწიფო და ეს გადაწყვეტილებები გავლენას იქონიებს ევროპის მომავალზე.

ერთი რამ, რაც დანამდვილებით შეიძლება ითქვას არის ის, რომ თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანებას უდაოდ მოჰყვება დემოკრატიზაციის ხელშემწყობი პროცესების დაწყება სხვა

მუსლიმურ სახელმწიფოებში, ვინაიდან თურქეთი მუსლიმური სამყაროს ერთ-ერთ ლიდერ და მისაბამ სახელმწიფოდ ითვლება, მისი განვითარების უკვე მიღწეული შედეგებიდან გამომდინარე.

ამ ფაქტს დიდი შედეგების მოტანა შეუძლია მეზობელი საქართველოსათვისაც: ევროკავშირთან უშუალო სახმელეთო გამეზობლება იქნება დიდი სტიმული, როგორც ეკონომიკური, ისე პოლიტიკური პროცესებისათვის. საქართველო ბევრად უფრო მომგებიან პირობებში აღმოჩნდება, ვიდრე იყო მანამდე და შეძლებს ისარგებლოს ყველა იმ სიკეთით, რასაც ევროკავშირი სთავაზობს მის წევრ თუ ასოცირებულ სახელმწიფოებს. ამ პროცესებში მნიშვნელოვანი და გადაწყვეტილია ის, რომ როგორც ევროკავშირი, ასევე, თავად თურქეთი, მზადაა დაეხმაროს საქართველოს ყველა მის წინაშე მდგარი ამოცანის გადაწყვეტაში და ეს მხარდაჭერები დეკლარირებულია არაერთ შეთანხმებასა თუ პოლიტიკური ლიდერების უშუალო განცხადებებით. ის, რომ ორივე მხარე ღიად აფიქსირებს პოლიტიკური მხარდაჭერის მზაობას, ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტია.

თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანება მამ შემდეგ, რაც საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ამოქმედდა ასოცირების შეთანხმება, ბევრად უფრო ხელშესახებს გახდის ასოცირების ყველა პუნქტის რეალიზებას და ძალიან დიდ სტიმულს მისცემს დემოკრატიული ინსტიტუტების მშენებლობის პროცესს, რაც ასე ძალიან სჭირდება ქვეყანას.

დასკვნა.

რაც შეეხება გამოწვევებს ამ კუთხით, უნდა ველოდოდთ, რომ რუსეთის ფედერაცია ეცდება არ დაუშვას ამ ფაქტის დადგომა. მისთვის მიუღებელია ნატოს-ს წევრი თურქეთის ახლო სამეზობლოში ყოფნა და ევროკავშირის უფრო მოახლოება მის საზღვრებთან, ასევე მიუღებელი იქნება. რუსეთი არ ისურვებს განვითარებულ სამყაროსთან ასეთ სიახლოვეში ცხოვრებას, ვინაიდან ესაა საფრთხის შემცველი იმ კუთხით, რომ საპროტესტო ტალღებმა არ გადაუაროს რუსეთს და პროცესები უმარავი გახდეს. რუსეთი ყველა შესაძლებლობას გამოიყენებს, არ დაუშვას არც თურქეთის და არც საქართველოს გაწევრიანება ევროკავშირში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ალექს, რ. (2002). *ევროკავშირის ფაქტების წიგნი*, თბილისი.
- ბატიაშვილი, ზ. (2000). თურქეთის შეიარაღებული ძალები, საქართველო-თურქეთის სამეცნიერო-კულტურული ურთიერთობის საზოგადოება, თბილისი.
- ლეონარდი, დ. (2000). *ევროკავშირის სახელმძღვანელო*, გამომცემლობა „ჯისიაი“, თბილისი.
- კომახია, მ. (2000). *თურქეთ-ევროკავშირის ურთიერთობები*, საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი, ბიულეტენი №41, თბილისი.
- მანჩხაშვილი, მ. (2014). *თურქეთი მე-XX საუკუნის ბოლოსა და XX-ე საუკუნის დამდეგს*, გამომცემლობა უნივერსალი, თბილისი.
- მანჩხაშვილი, მ. მაკარაძე, ე. (2014). *ქემალიზმი და დემოკრატიზაცია თურქეთში*, გამომცემლობა „ქართული ელიტა“, თბილისი.
- „*თურქეთის საგარეო პოლიტიკა 1990-2008*“: (2014). სახელმძღვანელო, თარგმანი, თსუ გამომცემლობა, თბილისი.
- მაკარაძე, ე. გოგიტიძე, მ. (2000). *კვიპროსის საკითხი აღმოსავლურ პოლიტიკაში XX საუკუნის 60-80-იან წლებში*, გამომცემლობა ბათუმის უნივერსიტეტი, ბათუმი.
- Turkey-EU Relations and problems of Identity, Dış Politika*. (2005). Nos. 1-2. ss. 25-36.
- Zalmay Khalilzad, Ian O. Lesser, F. Stephen Larrabee, *The Future of Turkish-Western Relations*, Center for Middle East Public Policy, National Security Research Division Prepared for the Smith Richardson Foundation, Published 2000 by RAND, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2011/MR1241.pdf<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkeyen>https://www.ab.gov.tr/brief-history_111_en.html.

- EU-TURKEY RELATIONS, FEPS Policy Paper September 2019,
https://www.feps-europe.eu/attachments/publications/feps_eu_turkey_relations_soler.pdf.
- USAK Analysis: *Evaluation of the Referendum*, <http://www.usak.org.tr>
 13.09.2010;
- PM Erdoğan discusses new constitution, elections with media representatives. [http://www. Turkishweekly.net](http://www.Turkishweekly.net). 27.09.2010

References:

- Aleks, R. (2002). *Evrok'avshiris Fakt'ebis Ts'igni (EU fact book)*, Tbilisi.
- Bat'iashvili, Z.(2000) *Turketis Sheiaraghebuli Dzalebi (Turkish Armed Forces)*, Sakartvelo – Turketis Sametsniero-k'ult'uruli Urtiertobis Sazogadoeba, Tbilisi.
- Leonardi, D. (2000). *Evrok'avshiris Saxelmdzghvanelo (Handbook of the European Union)*, Gamomcemloba „Jiisiai“, Tbilisi.
- K'omaxia, M. (2000). *Turket-Evrok'avshiris Urtiertobebi(Turkey-EU relations)*, Sakartvelos St'rat'egiuli K'vlebebis da Ganvitarebis Cen t'ri, Biulet'eni, №41, Tbilisi.
- Manchxashvili, M. (2014). *Turketi me -XX Sauk'unis Bolosa da XX- e Sauk'unis Damdegs (Turkey at the end of the 20th century and the end of the 20th century)*, Gamomcemloba, „Universali“, Tbilisi.
- Manchxashvili, M. Mak'aradze, M. (2014). *Kemalizmi da Demok'rat'izacia Turqetshi (Kemalism and Democratization in Turkey)*, Gamomcemloba, „Kartuli Elit'a“, Tbilisi.
- „Turketis Sagareo p'olit'ik'a 1990-2008“ („Turkey's foreign policy 1990-2008). (2014). Saxelmdzghvanelo, Targmani, TSU Gamomcemloba, Tbilisi.
- Mak'aradze, M. Gogit'idze, M. (2000). *K'vip'rosis Sak'itxi Aghmosavlur P'olit'ikashi XX Sauk'unis 60-80-ian Ts'lebshi (The issue of Cyprus in Eastern politics in the 60s-80s of the 20th century)*, Gamomcemloba „Batumis Universit'et'i“, Batumi.

- Turkey - EU Relations and problems of Identity*, Dış Politika. (2005). Nos. 1-2. ss. 25-36.
- Zalmay Khalilzad, Ian O. Lesser, F. Stephen Larrabee, *The Future of Turkish-Western Relations*, Center for Middle East Public Policy, National Security Research Division Prepared for the Smith Richardson Foundation, Published 2000 by RAND, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2011/MR1241.pdf<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkeyen>https://www.ab.gov.tr/brief-history_111_en.html.
- EU-TURKEY RELATIONS, FEPS Policy Paper September 2019, https://www.feps-europe.eu/attachments/publications/feps_eu_turkey_relations_soler.pdf.
- USAK Analysis: *Evaluation of the Referendum*, <http://www.usak.org.tr> 13.09.2010.
- PM Erdoğan discusses new constitution, elections with media representatives. <http://www.Turkishweekly.net>. 27.09.2010.

The Issue of Turkey's Membership in European Union and its Importance for Georgia

Maia Manchkhashvili

Assis. Prof. of Georgian Technical University,
Department of International Relations,
Georgia, Tbilisi

Abstract.

The European Union is an economic union of European states. The member states of this union have similar values and high standards of democratic norms.

The Republic of Turkey is the only country in the Muslim world that has openly stated its desire to have relations with the European Union and made an official application for membership in 1959.

The EU Charter does not restrict any country from becoming a member if it shares the values of the EU Member States and meets the standards set out in the "Copenhagen Criteria".

Whereas the Republic of Turkey has been waiting for the EU decision for several decades now, the fact of delaying the response for membership, is often perceived as a political rejection from Turkey's side and not a single issue is named as a reason, including religious differences. But it has to be said that there are a number of issues that actually hinder Turkey from joining the EU. These include the number of population, building democratic institutions, and human rights.

Turkey's opportunities of joining the European Union is quite low, but if the challenge is accepted by the EU and Turkey becomes a member state, it will only have a positive impact on its economic, social and political life.

And such a big step forward for the neighboring state will automatically have a positive impact on Georgia: Georgia will be a direct neighbor of the European Union. This will be a hopeful and drastic push for the young Georgian state to move steadily along the

path of development and to actually implement the reforms it has begun.

Keywords: Turkey; European Union; „Copenhagen criteria“; Georgia.